

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Саган Ольги Володимирівни «Протидія медіа-інформаційному тероризму як питання національної безпеки України», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 21.01.01 – основи національної безпеки держави (політичні науки)

Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність теми представленого дослідження обумовлена характером сучасних викликів і загроз національній безпеці України в інформаційній сфері. Однією з найбільших загроз національній безпеці України на сьогодні є медіа-інформаційний тероризм.

При цьому, теророгенні чинники мають внутрішньодержавний та зовнішній характер. Російська агресія продемонструвала вразливість інформаційного простору та інформаційних ресурсів України як на рівні інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, так і у контексті негативного впливу на психіку, світогляд, поведінкові установки громадян.

Структури сектору безпеки на початковому етапі російсько-українського конфлікту виявились неготовими до протидії деструктивному інформаційному впливу з боку держави-агресора, що застосовував і продовжує застосовувати методи медіа-інформаційного тероризму.

На сьогодні терористичні угруповання досить активно використовують сучасні інформаційні технології, медіапростір з метою поширення екстремістських ідей, вербування прихильників, поширення страху, залякування населення і суб'єктів прийняття управлінських рішень.

В їх структурі створюються і діють спеціальні підрозділи кібертерористичної спрямованості. Це перетворює медіа-інформаційний тероризм на загрозою інформацій безпеці будь-якої держави світу і міжнародній безпеці у цілому.

Саме тому дисертаційне дослідження Саган О.В. відзначається досить високим ступенем актуальності.

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, що викладені в дисертації, є логічними і послідовними. Обґрунтованість представлених здобувачем наукових положень базується на дослідженні праць українських і зарубіжних вчених, аналізі норм національного права, а також нормативно-правових актів зарубіжних держав у сфері протидії медіа-інформаційному тероризму та забезпечення інформаційної безпеки.

Проведено ґрунтовний аналіз сучасної вітчизняної та зарубіжної практики протидії медіа-інформаційному тероризму, визначено його особливості та специфіку впливу на національну безпеку. Теоретичну основу дослідження становлять положення теорії національної (зокрема інформаційної) безпеки, конфліктології, філософії, соціології, політології.

Ознайомившись з дисертацією Саган Ольги Володимирівни, зазначимо, що робота відрізняється змістовністю, логічною побудовою викладенням матеріалу, комплексним розкриттям досліджуваної проблеми.

Завдяки цьому авторка досягла поставленої мети дослідження, що полягає у визначення пріоритетних напрямів та механізмів протидії медіа-інформаційному тероризму в політиці національної безпеки України.

Оцінка змісту дисертаційного дослідження

У **першому розділі** «Теоретико-методологічний вимір медіа-інформаційного складника у політиці національної безпеки держави» авторка значну увагу приділяє різним теоретичним підходам у дослідженні медіа-інформаційного простору, його особливостям та загрозам у медіа-інформаційній сфері в умовах інформаційного суспільства та культури постмодерну.

Значну увагу приділено роботам А. Тоффлера, З. Бжезинського, А. Турена, Б. Хоффмана, працям інших зарубіжних та вітчизняних вчених.

Сформульовано авторське визначення медіа-інформаційного тероризму. У роботі акцент робиться на смислових, духовно-психологічних аспектах досліджуваного явища. Саган Ю.В. концентрує увагу на когнітивно-поведінковій сфері людини, фундамент якої складає мова, знаково-символьна інфраструктура, ідентичність (с. 59).

У розділі проаналізовано поняття «сили», «м'якої» сили (*soft power*), «інформаційної війни», «стратегії непрямих дій» у їх взаємозв'язку з медіа-інформаційним тероризмом.

У **другому розділі** «Політика протидії медіа-інформаційному тероризму у тероронебезпечних країнах Європи» досліджуються передумови медіа-інформаційного тероризму, а також підходи до протидії медіа-інформаційному тероризму у Франції, Німеччині, Іспанії, Великій Британії і Російській Федерації.

Зазначається, що теророгенність сучасного європейського культурного й інформаційного простору пов'язана з низкою викликів, які відображають відмінні духовно-культурні, інформаційно-комунікативні й інформаційно-політичні орієнтири.

Серед них визначено кризу політики мультикультуралізму; збереження в межах європейського суспільства конфліктного потенціалу міжкультурного (міжцивілізаційного) діалогу; зростання екстремізму, радикалізму й тероризму в інтернет-просторі та в соціальних мережах; небезпеку російської пропаганди (с. 72).

Значну увагу приділено внутрішнім і зовнішнім факторам виникнення і актуалізації загроз територіальній цілісності держави, зокрема, проблемі сепаратизму.

У **третьому розділі** «Протидія медіа-інформаційному тероризму в політиці національної безпеки України» авторка розглядає внутрішні і зовнішні чинники виникнення і особливості медіа-тероризму в Україні. Визначаються пріоритетні напрями і механізми протидії медіа-інформаційному тероризму в політиці забезпечення національної безпеки України.

На основі досить ґрунтовного аналізу особливостей функціонування структур сектору безпеки в процесі протидії медіа-інформаційному тероризму в умовах гібридної війни авторка робить слушний висновок про те, що «регламентація функціонування системи національної безпеки держави не гарантує безпеку, якщо у суспільстві та державі відсутня воля до опору, єдність мети, бачення проблем і шляхів їх вирішення» (с. 185).

Авторка робить пропозиції щодо удосконалення механізмів протидії медіа-інформаційному тероризму. Серед пріоритетних напрямів удосконалення політики інформаційної безпеки у сфері протидії медіа-інформаційному тероризму визначені: посилення комунікативного складника антитерористичної діяльності структур сектору безпеки; удосконалення інформаційної політики держави з урахуванням специфіки гібридної війни; удосконалення нормативно-правової бази; виховання інформаційної культури у молоді; інкорпорування потенціалу суспільного телебачення у систему протидії медіа-інформаційному тероризму; розвиток міжнародного співробітництва (с. 171, 172).

В цілому, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації є в достатній мірі обґрунтованими.

Наукова новизна отриманих автором результатів в тому, що вперше у вітчизняній науці здійснено досить вдалу спробу комплексного дослідження проблеми медіа-інформаційного тероризму в умовах глобалізації інформаційної комунікації та з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників впливу, зокрема, гібридної війни з Російською Федерацією.

При цьому досліджується не лише роль державних структур сектору безпеки і оборони України, але й інститутів громадянського суспільства, робиться акцент на налагодженні співпраці між ними у протидії медіа-інформаційному тероризму.

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях та авторефераті

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 13 публікаціях, серед них: 3 статті – у фахових наукових виданнях України, 1 – у міжнародному науковому журналі, 9 – у вигляді тез на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

У наукових працях в повній мірі відображено всі розділи рецензованої дисертації.

Оцінка оформлення дисертації

Дисертація та автореферат оформлені згідно з існуючими вимогами. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкриває авторські положення наукової новизни.

Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Практичне значення дисертаційної роботи

Практичне значення отриманих автором результатів полягає у розробці пропозицій щодо напрямів удосконалення механізмів протидії медіа-інформаційному тероризму в системі національної безпеки України. Звертає на себе увагу пропозиція авторки щодо створення при АТЦ СБУ Ради інтегрованих ініціатив, до складу якої можуть увійти представники Міністерства культури та інформаційної політики України, Державного агентства України з питань кіно, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Міністерства освіти і науки України та структури громадянського суспільства.

Ідеї, наукові результати, висновки та розробки, викладені в дисертаційній роботі, отримано автором самостійно.

Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності державних структур сектору безпеки і оборони України при розробці і реалізації політики інформаційної безпеки, а також профільних навчальних та наукових закладів; у подальших наукових дослідженнях проблем протидії медіа-інформаційному тероризму.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

1. У авторському визначенні медіа-інформаційного тероризму як «політично мотивованої діяльності груп, структур терористичного спрямування, яка націлена на руйнування знаково-символьної інфраструктури людини і суспільства з метою деструкції соціальних систем і політичних режимів» (с. 61) не враховано явище терористів-одинаків, слабо пов'язаних або непов'язаних з терористичними угрупованнями чи іншими груповими суб'єктами тероризму.

Взаємозв'язок може бути лише ідеологічним. Терористи-одинки становлять загрозу як у контексті поширення екстремістських ідей, так і кібератак на інформаційно-комунікативну інфраструктуру, об'єднуючись у групи лише ситуативно. На дану особливість сучасного тероризму, зокрема, звернули увагу аналітики корпорації RAND (Arquilla J., Ronfeldt D. *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Rand Corporation, 2001).

2. У роботі має місце синонімічне застосування термінів «загроза» і «небезпека».

Наприклад, у розгляді положень російської Доктрини інформаційної безпеки авторка зазначає, що «в документі акцентована увага на небезпеку «широкого використання механізмів інформаційного впливу на індивідуальну, групову та суспільну свідомість з боку різноманітних терористичних та екстремістських організацій з метою нагнітання міжнародної та соціальної напруженості, розпалювання етнічної та релігійної ненависті або ворожнечі, пропаганди екстремістської ідеології, а також залучення до терористичної діяльності нових прибічників» (с. 126).

При цьому в самій російській Доктрині дані положення віднесені до загроз.

3. В дисертаційному дослідженні значну увагу приділено досвіду держав ЄС у протидії медіа-інформаційному тероризму, проте не враховані положення Глобальної стратегії зовнішньої та безпекової політики ЄС (2016 р.), хоча у даному документі є розділи, присвячені протидії тероризму, зокрема і у медіа-інформаційній сфері.

4. В дисертації авторка досить ґрунтовно розкрила особливості функціонування і практику протидії медіа-тероризму структур сектору безпеки ряду держав ЄС, Великобританії та Російської Федерації (р. 2.2, р. 2.3).

Проте, на наше переконання, робота лише виграла б у разі порівняльного аналізу підходів у боротьбі з медіа-тероризмом західних держав і Російської Федерації у відповідності до типів їх політичних режимів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Саган О.В. «Протидія медіа-інформаційному тероризму як питання національної безпеки України» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати. Основні положення дослідження належним чином викладено у статтях, розміщених у наукових фахових виданнях та апробовано на достатній кількості наукових конференцій.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її авторка – Саган Ольга Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 21.01.01 – основи національної безпеки держави (політичні науки).

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук,
доцент кафедри глобалістики,
євроінтеграції та управління
національною безпекою
Національної академії державного
управління при Президентові України

А.В. Дацюк

Учений секретар Національної академії
державного управління при
Президентові України, д.держ.упр., професор,
заслужений працівник освіти України

А.П. Рачинський